

Фоменко Андрій Євгенович,
ректор Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ГЕЛЬСІНСЬКИЙ ДОКУМЕНТ 1992 РОКУ «ВИКЛИК ЧАСУ ПЕРЕМІН» ЯК ПРОГРАМА ДІЙ ДЛЯ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ В ЄВРОПІ

В умовах сучасних безпекових викликів однією з найбільш впливових регіональних міжнародних організацій у сфері виступає Організація з питань безпеки і співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ), яка була створена в 1995 р., а до цього, з 1975 р. функціонувала як Нарада з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ) та на сьогодні є однією з найчисельніших (об'єднує 57 держав-членів – країн Європи, Північної Америки та Центральної Азії з кількістю населення понад мільярд осіб).

За незначний період свого існування ОБСЄ пройшла шлях від форуму для політичного діалогу представників двох протилежних воєнних блоків та кількох нейтральних держав – до організації, яка є одним з найбільш потужних складових сучасної системи європейської та світової безпеки.

Знаменною віхою в діяльності цієї організації стала Гельсінська Зустріч на вищому рівні та прийняття за її результатами Гельсінського Документу 1992 року "Виклик часу перемін". Звернення до його змісту обумовлюється не тільки формальною потребою відзначення 25-річчя його прийняття, але й насамперед, його сутнісним аспектом, що набуває особливої актуальності для України в умовах «гібридної» війни.

Саме "Виклик часу перемін" поклав початок перетворення НБСЄ із форуму, що переважно переймався проведенням політичних діалогів між державами-учасниками, у трансрегіональну організацію, яка поставила за мету підтримання військово-політичної стабільності і розвитку співробітництва.

Уже в першій частині цього документу ("Надії і проблеми часу перемін") відзначено, що демократія розглядається всіма державами – учасниками Наради з безпеки і співробітництва в Європі як основа політичного, соціального й економічного життя; акцентовано увагу на спільних незворотних цілях, якими є повага до прав людини і основоположних свобод (включно і прав осіб, що належать до національних меншин), демократія і верховенство закону, економічна свобода, соціальна справедливість і відповідальне відношення до навколишнього середовища, а прийнята на Зустрічі програма дій надає учасникам більш широкі можливості для активізації співробітництва в інтересах демократії, процвітання і забезпечення рівного права на безпеку [1].

У цій же частині Документу держави-учасниці проголосили про рішучість слідувати попереднім зобов'язанням – керівним принципам і загальним

цінностям Гельсінкського Заключного акту НБСЄ 1975 р. і Паризької хартії, серед яких:

- максимальне використання можливостей із мирного урегулювання спорів;
- розширення співробітництва з іншими європейськими і трансатлантичними організаціями й інститутами;
- засудження всіх актів, методів і практики тероризму;
- зміцнення всіх видів двостороннього і багатостороннього співробітництва у боротьбі проти незаконного обігу наркотиків та інших форм міжнародної організованої злочинності;
- розширення співробітництва у сфері економіки, науки і техніки, а також у справі охорони навколишнього середовища;
- недопущення поширення зброї;
- розвиток регіонального співробітництва між державами-учасницями НБСЄ як важливого засобу сприяння формуванню плюралістичних структур стабільності;
- заохочення трансграничного співробітництва, включно з контактами між людьми, що охоплює місцеві та регіональні общини й органи;
- здійснення програми координованої допомоги.

Друга частина аналізованого Документу 1992 року "Виклик часу перемін" присвячена структурі НБСЄ, його органам та їх повноваженням, а також заходам, які проводяться для виконання зобов'язань щодо людського виміру.

Про сприяння подальшому розвитку демократії в Європі свідчать такі рішення вищезазначеного Гельсінкського Документу, що торкаються:

1) зміцнення інститутів і структур НБСЄ, зокрема започаткування поста Верховного комісара у справах національних меншин (частинами I, II цього Документу передбачено періодичність проведення зустрічей глав держав і урядів раз на два роки; їм передують Конференція з огляду; визначено міжнародно-правовий статус Ради НБСЄ як головного керівного органу, а також статус і повноваження Комітету старших посадових осіб, як органу-«агента» Ради; регламентовано порядок призначення Верховного комісара у справах національних меншин та його повноваження й ін.);

2) завчасного запобігання, недопущення конфліктів і розв'язання криз (включаючи місії зі встановлення фактів та місії доповідачів, а також діяльність НБСЄ із підтримання миру) (ч. III);

3) відносин із міжнародними організаціями; відносин з державами, які не є учасницями Наради і ролі у цих відносинах неурядових організацій (НПО) (ч. IV);

4) форуму НБСЄ зі співробітництва у сфері безпеки (ч. V);

5) людського виміру (ч. VI); у цій частині вказується на необхідність підвищення ролі Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДПІЛ), визначено його обов'язки і повноваження (організація семінарів з проблем демократичного процесу на прохання держав-учасників, надання офісу для

проведення двосторонніх зустрічей, участь у місіях НБСЄ за рішенням Ради, виконання ним ролі інформаційного центру з питань надзвичайного стану і демократії на регіональному рівні та ін.); документом передбачено періодичне скликання наради всіх держав-учасниць на рівні експертів для огляду виконання зобов'язань з людського виміру, а також завбачено проведення семінарів з конкретних питань, пов'язаних із людським виміром; у ньому також містяться зобов'язання держав-учасниць зі зміцнення співробітництва у питаннях національних меншин і корінного населення, терпимості і недискримінації, правового статусу робочих-мігрантів, біженців і переміщених осіб; пропонується зміцнення співробітництва у сфері міжнародного гуманітарного права, а також з питань демократії на місцевому і регіональному рівнях, громадянства, свободи ЗМІ і освіти;

6) економічного співробітництва (ч. VII);

7) навколишнього середовища (ч. VIII);

8) а також НБСЄ і регіонального та транскордонного співробітництва, Середземномор'я (чч. IX і X); програм координованої допомоги нещодавно прийнятим державам-учасницям (ч. XI); адміністративних рішень (ч. XII).

Отже, Гельсінський саміт 1992 р. глав держав та очільників урядів на вищому рівні здійснив суттєвий крок у напрямку перетворення НБСЄ на міжрегіональну безпекову організацію, яка отримала широкі повноваження із вжиття заходів практичного характеру для завчасного запобігання та врегулювання локальних і регіональних конфліктів. Всеохоплююча концепція безпеки, покладена в основу Гельсінського Документу 1992 року "Виклик часу перемін", встановлює взаємозв'язок між підтриманням миру і повагою прав людини й основоположних свобод, поєднує економічну та екологічну солідарність і співробітництво з мирними міждержавними відносинами та має важливе значення для подальшого демократичного поступу держав.

Бібліографічні посилання:

1. Хельсинкский документ 1992 года. Вызов времени перемен. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osce.org/ru/mc/39534?download=true>